

Державне управління

УДК 351:34

Антонова Світлана Євгеніївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри менеджменту та публічного врядування

Національний університет водного господарства та природокористування

Antonova Svitlana

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the

Department of Management and Public Administration

National University of Water Management and Natural Resources

Сідлярук Ірина Олександрівна

здобувач вищої освіти за другим (магістерським) рівнем, спеціальність

281 «Публічне управління та адміністрування»

Національного університету водного господарства та природокористування

Sidlyaruk Iryna

Obtainer of higher Education at the second (Master's) Level,

Specialty 281 «Public Management and Administration»

National University of Water Management and Natural Resources

**ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА
СИЛ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
PECULIARITIES OF INTERACTION BETWEEN PUBLIC
AUTHORITIES AND CIVIL DEFENSE FORCES UNDER MARTIAL
LAW**

Анотація. Вступ. У статті розглядаються особливості співпраці органів державної влади та сил цивільного захисту в умовах воєнного стану в Україні. Здійснено аналіз нормативно-правової бази, що регулює роботу державних інституцій, а також механізмів їх координації в кризових

ситуаціях. Зроблено організації контролю за виконанням вимог законодавства у сфері цивільного захисту органами державної влади та місцевого самоврядування, оскільки проблеми розподілу повноважень між цими рівнями управління залишаються актуальними.

У статті пропонуються рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання та впровадження сучасних інформаційних технологій для підвищення ефективності координації дій

Матеріали дослідження можуть бути корисними для державних службовців, працівників сил цивільного захисту, дослідників у сфері безпеки та кризового управління, а також для розробників стратегій оборони і цивільного захисту.

Мета. Аналіз та виявлення особливостей взаємодії органів державної влади та сил цивільного захисту в умовах воєнного стану в Україні, визначення ключових проблем у цій сфері та розробка практичних рекомендацій для підвищення ефективності координації та управління в умовах кризових ситуацій.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження послужили матеріали праць українських та зарубіжних науковців, законодавчі та нормативно-правові документи з питань цивільного захисту та діяльності органів державної влади, аналітичні публікації в науковій і спеціалізованій літературі.

Результати. У результаті дослідження виявлено основні особливості взаємодії органів державної влади та сил цивільного захисту в умовах воєнного стану, зокрема залежність їхньої ефективності від нормативно-правового регулювання та координації. Встановлено ключові проблеми, такі як недоліки у правовій базі, недостатність ресурсів та ускладнення комунікації між органами. Запропоновано рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання, впровадження сучасних технологій та навчання кадрів для підвищення ефективності управління.

Перспективи. Перспективи дослідження полягають у вдосконаленні механізмів координації між органами державної влади та силами цивільного захисту, зокрема через інтеграцію сучасних технологій та адаптацію правової бази до сучасних викликів. Важливу увагу слід приділити професійній підготовці кадрів та оптимізації ресурсного забезпечення для швидкого реагування на кризові ситуації. Розширення міжнародного співробітництва та вивчення аспектів соціальних питань дозволить створити стійке управління, здатне ефективно функціонувати в умовах системи воєнного стану.

Ключові слова: *воєнний стан, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, цивільний захист, військові адміністрації, цивільний захист.*

Summary. *Introduction. The article examines the peculiarities of cooperation between public authorities and civil defense forces under martial law in Ukraine. The author analyzes the legal framework governing the work of state institutions and the mechanisms of their coordination in crisis situations. The author organizes the control over the implementation of the requirements of the legislation in the field of civil protection by the state authorities and local self-government bodies, since the problems of distribution of powers between these levels of government remain relevant.*

The article offers recommendations for improving legal regulation and introducing modern information technologies to increase the effectiveness of coordination.

The research materials may be useful for civil servants, civil protection forces, researchers in the field of security and crisis management, as well as for developers of defense and civil protection strategies.

Objective. *To analyze and identify the peculiarities of interaction between public authorities and civil defense forces under martial law in Ukraine, to*

identify key problems in this area and to develop practical recommendations for improving the effectiveness of coordination and management in crisis situations.

Materials and methods. The research materials were based on the works of Ukrainian and foreign scholars, legislative and regulatory documents on civil protection and the activities of public authorities, analytical publications in scientific and specialized literature.

Results. The study reveals the main features of interaction between public authorities and civil defense forces under martial law, in particular, the dependence of their effectiveness on legal regulation and coordination. The author identifies key problems, such as shortcomings in the legal framework, insufficient resources, and complications in communication between the authorities. The author offers recommendations for improving legal regulation, introducing modern technologies and training to improve management efficiency.

Prospects. Prospects for the study are to improve the mechanisms of coordination between public authorities and civil protection forces, in particular through the integration of modern technologies and adaptation of the legal framework to current challenges. Important attention should be paid to professional training and optimization of resources for rapid response to crisis situations. Expanding international cooperation and studying aspects of social issues will help to create a sustainable administration capable of functioning effectively under martial law.

Key words: *martial law, state authorities, local governments, civil defense, military administrations, civil protection.*

Постановка проблеми. Динаміка змін у сфері природно-техногенної безпеки в Україні останніми роками, на жаль, демонструє зростання масштабів наслідків надзвичайних ситуацій, включаючи збільшення кількості загиблих, постраждалих і суттєвих матеріальних збитків як для держави в цілому, так і для громадян зокрема. Це вказує на наявність

проблем у системі управління під час реагування на надзвичайній ситуації, зокрема в прийнятих своєчасних і адекватних рішеннях, координації дій між залученими силами, а також у проведених аварійно-рятувальних і невідкладних роботах. Виявлені недоліки свідчать про недостатню увагу керівників до організації та підтримання ефективної взаємодії, яка є ключовим етапом управлінського процесу. У зв'язку з цим актуальним залишається завдання вдосконалення правових, організаційних та економічних механізмів, спрямованих на забезпечення якісної взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту в умовах надзвичайних ситуацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На проблему правового статусу військових адміністрацій звертали свою увагу вчені Ю. Бураков, В. Дулгер. Наукове обґрунтування ефективної діяльності в умовах воєнного стану військових адміністрацій зробив П. Воробей, матеріали його роботи використані у статті. М. Баймуратов розкрив проблематику розподілу повноважень між державними органами у вигляді місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. О. Дерев'янка, В. Юрченко розглянули питання щодо організації взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту як ключове питання управління у надзвичайних ситуаціях.

Метою статті є пошук шляхів удосконалення правового, організаційного та економічного аспектів щодо організації взаємодії між органами управління у надзвичайних ситуаціях в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх років в Україні досить успішно впроваджується реформа децентралізації, сформовано адміністративно-територіальний устрій базового та субрегіонального рівня [1]. Проте з початком повномасштабного вторгнення військ російської федерації в Україну виникли проблеми в функціонуванні органів місцевої влади, зокрема в частині здійснення взаємодії представницьких та

виконавчих органів місцевого самоврядування. На підставі пропозицій Ради національної безпеки і оборони та згідно з законодавством України Президентом було підписано Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Відповідно до ч. 2 ст. 98 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», органи місцевого самоврядування і далі здійснюють повноваження, надані їм Конституцією України, цим та іншими законами України, а пріоритетними завданнями стали – забезпечення оборони України, захист безпеки населення та інтересів держави [2].

24 березня 2022 р. Верховна Рада України прийняла в цілому Закон про внесення змін до Законів України «Про центральні органи виконавчої влади» та «Про правовий режим воєнного стану» щодо забезпечення керованості державою в умовах воєнного стану» (реєстраційний № 7153). Його метою є більш чітке законодавче регулювання діяльності механізму держави в умовах воєнного стану. Зазнала змін система територіальної організації влади в Україні. На рівні областей та районів було створено військові адміністрації, які очолили відповідно голови обласних та районних державних адміністрацій, а в деяких регіонах і кадрові військові.

Створення військових адміністрацій як надзвичайних державних органів виконавчої влади стало необхідним кроком для ефективної реалізації адміністративно-правових функцій в умовах загрози національній безпеці та життю громадян. Військові адміністрації, з одного боку, мають усі ознаки адміністративного органу, передбачені Законом України «Про адміністративну процедуру». Адже, виконують публічні функції, ухвалюють адміністративні акти, забезпечують виконання законодавства та надання адміністративних послуг, що характерно для органів виконавчої влади. З іншого боку, їхні функції в умовах воєнного стану мають посилений імперативний характер, що робить регулювання більш дієвим і

обов'язковим для дотримання всіма суб'єктами на підконтрольних територіях.

Після численних обговорень та правок Верховною Радою України 12.05.2022 було прийнято Закон України 2259-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» [3]. Відповідно до зазначеного закону органи місцевого самоврядування, їх представницькі та виконавчі органи продовжують свою роботу, співпрацюють з військовими адміністраціями та військовим командуванням, погоджують окремі повноваження.

Військові адміністрації виконують ключову роль у підтримці правопорядку, громадської безпеки та обороноздатності держави. Вони діють як надзвичайні органи управління на рівні регіонів, громад і населених пунктів, де органи місцевого самоврядування або не можуть функціонувати, або їхня діяльність припинена у зв'язку з введенням воєнного стану. Крім того, дослідження ролі військових адміністрацій як адміністративних органів дозволяє глибше розуміти особливості взаємодії між владою та громадянами в умовах кризових ситуацій, забезпечуючи належний правовий механізм захисту прав і свобод людини і громадянина. Це також створює нові можливості для вдосконалення правового регулювання та розвитку публічного адміністрування в Україні, враховуючи сучасні виклики безпеки [4].

Згідно з положеннями Закону України «Про правовий режим воєнного стану», елементи правового статусу військових адміністрацій можна узагальнити кілька ключовими аспектами. Військові адміністрації є частиною виконавчої влади України, і вони мають відповідні повноваження для реалізації заходів правового режиму воєнного стану та забезпечення безпеки й порядку на територіях, де введено воєнний стан. Вони виступають як тимчасові державні органи, які утворюються виключно під час введення

воєнного стану з метою забезпечення виконання законів і заходів, що стосуються захисту національної безпеки та обороноздатності держави. У випадках, коли органи місцевого самоврядування не можуть виконувати свої конституційні обов'язки, військові адміністрації перебирають на себе їхні функції, що дозволяє забезпечити безперервність управління в умовах воєнного стану.

Основною метою військових адміністрацій є оперативне реагування на виклики воєнного часу, захист прав і свобод людини і громадян, а також забезпечення критичної інфраструктури й обороноздатності країни. У випадках, коли органи місцевого самоврядування залишаються дієздатними, військові адміністрації функціонують паралельно з ними, забезпечуючи виконання заходів воєнного стану та підтримання правопорядку. Військові адміністрації несуть відповідальність за реалізацію та дотримання законів України на територіях, що перебувають під їхньою юрисдикцією під час дії воєнного стану. Вони також мають право видавати накази й директиви, які є обов'язковими для виконання всіма громадянами й органами на підконтрольних територіях [5].

Необхідно зауважити, що на стан цивільного захисту вагомо впливає адміністративно-територіальна організація публічної влади в Україні, адже вона передбачає співіснування на місцевому рівні двох основних суб'єктів: державних органів у вигляді місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, що представляють інтереси територіальних громад як напряду, так і через уповноважені органи. Це створює потребу у співпраці між виконавчою владою та місцевим самоврядуванням і підвищенні її ефективності, що значною мірою залежить від розв'язання питання чіткого розмежування їхніх повноважень [6].

Хоча децентралізація передбачає передачу значної частини функцій від центральних органів до місцевих громад, у сфері цивільного захисту все

ще спостерігається дублювання повноважень між різними рівнями влади. Це призводить до ускладнення координації дій у надзвичайних ситуаціях.

В деяких органах місцевого самоврядування не створені структурні підрозділи з питань цивільного захисту або ж не мають відповідних спеціалістів, здатних організувати заходи з попередження та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Брак навчальних програм і тренувань для місцевих служб також є суттєвою проблемою, що знижує ефективність реагування на місцях.

Сфера цивільного захисту регулюється низкою законів та підзаконних актів, які не завжди адаптовані до умов децентралізації. Застаріле законодавство часто не враховує специфіки нової адміністративно-територіальної системи, що ускладнює взаємодію між державними та місцевими органами.

Враховуючи те, що реалізація державної політики у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності є основним завданням Державної служби України з надзвичайних ситуацій, тому прийняття змін у законодавстві, щодо розширення повноважень даної служби було доцільним.

Відтак, на виконання вимог ст. 47 Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI постановою КМУ від 23.01.2024 № 70 затверджено Порядок організації та здійснення контролю виконання органами державної влади та органами місцевого самоврядування вимог законодавства у сфері цивільного захисту.

Він визначає механізм організації та здійснення ДСНС та її територіальними органами контролю виконання вимог законодавства у сфері цивільного захисту центральними органами виконавчої влади,

місцевими держадміністраціями (військовими адміністраціями), іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Предметом перевірки є перевірка документів щодо організації роботи із забезпечення цивільного захисту об'єктами перевірки, виконання планів відповідно до *ст. 130 КЦЗУ*, наявності матеріальних резервів для запобігання виникненню та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, їх наповненості, якісного та кількісного складу, стану приміщень, будівель, готовності сил та засобів цивільного захисту до реагування на надзвичайні ситуації, фонду захисних споруд цивільного захисту тощо.

Контроль виконання вимог законодавства у сфері цивільного захисту органами державної влади та ОМС здійснюється шляхом проведення комплексних, контрольних і цільових перевірок [7; 8].

О. Дерев'янка, В. Юрченко також приділили увагу питанням організації взаємодії. В своїй роботі автори розглянули питання щодо організації взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту як ключове питання управління у надзвичайних ситуаціях. Вчені вважають, що в переліку оперативно-технічної та звітної документації штабу з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій обов'язково повинен бути План взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту як окремий документ по установленій формі у відповідності до завдань, які відпрацьовуються під час організації взаємодії. Автори запропонували керівникам органів влади різних рівнів управління, суб'єктів господарювання під час планування проведення різних видів навчань особливу увагу звернути на відпрацювання питань організації взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту у надзвичайних ситуаціях з постійним удосконаленням методів організації взаємодії [9].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Для ефективного функціонування системи цивільного захисту в умовах децентралізації та військового стану необхідно забезпечити чітке розмежування повноважень

між державними та місцевими органами, відповідне фінансування громад, створення навчальних програм для фахівців та підвищення обізнаності населення. Військові адміністрації, які діють як тимчасові органи, здійснюють важливу роль у підтримці безпеки та функціонування критичної інфраструктури під час війни. Оновлення нормативно-правової бази з урахуванням сучасних викликів є ключовим кроком для координації між усіма рівнями влади.

Важливим кроком є розвиток місцевих підрозділів цивільного захисту, зокрема їхнє доукомплектування сучасною технікою та обладнанням, а також розширення мережі добровільних пожежних команд та аварійно-рятувальних загонів на рівні територіальних громад. Це сприятиме швидшій і більш ефективній реакції на надзвичайні події.

Значну увагу слід приділити міжнародній співпраці, яка може включати залучення грантів та технічної допомоги для модернізації системи цивільного захисту. Спільні навчання та обмін досвідом із міжнародними партнерами дозволять впроваджувати передові практики.

Нарешті, важливим є формування довгострокової стратегії розвитку цивільного захисту з урахуванням майбутніх викликів. Така стратегія дозволить побудувати гнучку систему, здатну ефективно реагувати на сучасні та майбутні загрози.

Література

1. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-рп. *Офіційний вісник України*. 2014. № 30. Ст. 831.

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015.

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану: Закон України від 12 травня 2022 № 2259-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022.

4. Воробей П.А. Військові адміністрації як адміністративні органи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. С. 552-555.

5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250.

6. Баймуратов М.О. Децентралізація та компетенція місцевого самоврядування в Україні. *Віче*. 2015. № 12. URL: <http://www.viche.info/journal/4777/> (дата звернення: 01.12.2024).

7. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> (дата звернення: 01.12.2024).

8. Про затвердження Порядку організації та здійснення контролю виконання органами державної влади та органами місцевого самоврядування вимог законодавства у сфері цивільного захисту : Постанова КМУ від 23 січня 2024 р. № 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.12.2024).

9. Дерев'янка О. В., Юрченко В. О. Організація взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту – ключове питання управління у надзвичайних ситуаціях. *Наукове забезпечення освітньої діяльності у сфері цивільного захисту : матеріали наук.-практ. конф.* (19 трав. 2019 м. Київ). Київ : ІДУЦЗ, 2019. 142 с.

10. Про схвалення Стратегії реформування системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.01.2017 № 61-р. База даних «Законодавство України». *ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/61-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.11.2024).

11. Лещенко О.Я. Трансформація системи цивільного захисту України в умовах сучасних воєнно-політичних конфліктів гібридного типу : автореф. дис. канд. політ. наук: спец. 21.01.01 «Основи національної безпеки держави (політичні науки)» / Нац. ін-т. стратегіч. дослідж. Київ, 2020. 21 с.

12. Кульшай Ю.В., Юрченко В.О. Деякі питання організації взаємодії між органами влади та силами цивільного захисту в умовах воєнного конфлікту. *Наукове забезпечення освітньої діяльності у сфері цивільного захисту: матеріали II науково-практичної конференції (за міжнародною участю)*. Електронне видання комбінованого використання. Київ: ІДУЦЗ, 2019. 142 с. С. 124-126.

13. Романенко Є.В. Концептуальні засади реформування державної служби України з надзвичайних ситуацій та її місце в системі органів внутрішніх справ. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 3(29). С. 38–46.

14. Белікова К.Г., Потеряйко С.П. Удосконалення правового та організаційного механізмів державного управління у сфері цивільного захисту. *Публічне управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (24 жовтня 2021 р., № 1 255 2019 року, м. Київ)*.

References

1. Kontsepsiia reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 kvitnia 2014 r. № 333-rp. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2014. № 30. St. 831 [in Ukrainian].

2. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12 travnia 2015 № 389-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2015 [in Ukrainian].

3. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo funktsionuvannia derzhavnoi sluzhby ta mistsevoho samovriaduvannia u period

dii voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12 travnia 2022 № 2259-IX. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2022 [in Ukrainian].

4. Vorobei P.A. Viiskovi administratsii yak administratyvni orhany. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2024. S. 552-555 [in Ukrainian].

5. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12 travnia 2015 roku № 389-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 2015. № 28. St. 250 [in Ukrainian].

6. Baimuratov M.O. Detsentralizatsiia ta kompetentsiia mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini. *Viche*. 2015. № 12. URL: <http://www.viche.info/journal/4777/> [in Ukrainian].

7. Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy vid 02.10.2012 № 5403-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii ta zdiisnennia kontroliu vykonannia orhanamy derzhavnoi vlady ta orhanamy mistsevoho samovriaduvannia vymoh zakonodavstva u sferi tsyvilnoho zakhystu: Postanova KМУ vid 23 sichnia 2024 r. № 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

9. Derevianko O. V., Yurchenko V. O. Orhanizatsiia vzaiemodii mizh orhanamy upravlinnia ta sylamy tsyvilnoho zakhystu – kliuchove pytannia upravlinnia u nadzvychainykh sytuatsiiakh. *Naukove zabezpechennia osvitnoi diialnosti u sferi tsyvilnoho zakhystu: materialy nauk.-prakt. konf.* (19 trav. 2019 m. Kyiv). Kyiv: IDUTsZ, 2019. 142 s. [in Ukrainian].

10. Pro skhvalennia Stratehii reformuvannia systemy Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25.01.2017 № 61-r. *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». VR Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/61-2017-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

11. Leshchenko O.Ia. Transformatsiia systemy tsyvilnoho zakhystu Ukrainy v umovakh suchasnykh voienno-politychnykh konfliktiv hibrydnoho

typu: avtoref. dys. kand. polit. nauk: spets. 21.01.01 «Osnovy natsionalnoi bezpeky derzhavy (politychni nauky)» / Nats. in-t. stratehich. doslidzh. Kyiv, 2020. 21 s. [in Ukrainian].

12. Kulshai Yu.V., Yurchenko V.O. Deiaki pytannia orhanizatsii vzaiemodii mizh orhanamy vlady ta sylamy tsyvilnoho zakhystu v umovakh voiennoho konfliktu. *Naukove zabezpechennia osvitoi diialnosti u sferi tsyvilnoho zakhystu: materialy II naukovo-praktychnoi konferentsii (za mizhnarodnoi uchastiu)*. Elektronne vydannia kombinovanoho vykorystannia. Kyiv: IDUTsZ, 2019. 142 s. S. 124-126 [in Ukrainian].

13. Romanenko Ye.V. Kontseptualni zasady reformuvannia derzhavnoi sluzhby Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii ta yii mistse v systemi orhaniv vnutrishnikh sprav. *Aspekty publichnoho upravlinnia*. 2016. № 3(29). S. 38–46 [in Ukrainian].

14. Bielikova K.H., Poteriaiko S.P. Udoskonalennia pravovoho ta orhanizatsiinoho mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnia u sferi tsyvilnoho zakhystu. *Publichne upravlinnia ta administruvannia na suchasnomu etapi derzhavotvorennia: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (24 zhovtnia 2021 r., № 1 255 2019 roku, m. Kyiv)* [in Ukrainian].